

POLSKIE TOWARZYSTWO HISTORYCZNE - ODDZIAŁ W ELBLĄGU

BIBLIOTEKA ELBLĄSKA IM. CYPRIANA NORWIDA

ROCZNIK ELBLĄSKI

TOM XXVII 2016

≈ ELBLĄG 2016 ≈

Tag hat angefangen
über Haff und Moor,
Licht ist aufgegangen

Dr Stefan Hartmann - archiwista i historyk

Stefan Hartmann urodził się 7. II. 1943 r. w Kassel, w rodzinie nauczyciel-
skiej. Jego rodzicami byli Walter i Margareta z domu Wolf. W latach 1949 – 1962
uczęszczał do szkoły podstawowej i gimnazjum humanistycznego w Kassel. Eg-
zamin maturalny złożył w 1962 r., a następnie w latach 1962 – 1967 studiował
historię, germanistykę i slawistykę na Uniwersytecie Philippa w Marburgu. Już
w szkole średniej, a zwłaszcza w czasie studiów uniwersyteckich, wykazywał
zainteresowanie językami obcymi. Posiadał dobrą znajomość języka starogrec-
kiego, łaciny, języka francuskiego, angielskiego i rosyjskiego. Władał także języ-
kiem polskim, którego znajomość była mu przydatna nie tylko jako archiwista,
ale także umożliwiała nawiązywanie bliższych kontaktów z polskimi historykami
i popularyzującymi ich dorobku naukowego na łamach niemieckich czasopism hi-
storycznych. Kontakty te zaowocowały także wieloma przyjaźniami.

W 1967 r. S. Hartmann zdał państwowy egzamin uprawniający do naucza-
nia w szkole średniej, a w 1969 r. obronił rozprawę doktorską Rewel w okresie
wojny północnej (*Reval im Nordischen Krieg*) napisaną pod kierunkiem prof.
Petersa Scheiberta. W tymże roku podjął pracę jako archiwista. Początkowo pra-
cował jako referendarz w Dolnosaksońskim Archiwum Państwowym w Ośna-
brück (Niedersächsisches Staatsarchiv), a po ukończeniu Szkoły Archiwalnej
w Marburgu i zdaniu państwowego egzaminu archiwalnego (1971 r.) – krótko
w archiwum w Getyndze (X – XII 1971), a następnie w Dolnosaksońskim Pań-
stwowym Archiwum w Oldenburgu. Praca w tym ostatnim zaowocowała m.in.
opracowaniem i publikacją czterech przewodników po jego zespołach.

Dla pogłębienia znajomości języka polskiego w latach 1971 – 1972 ucze-
szczał na zajęcia Seminarium Slawistyki uniwersytetu w Getyndze, zakończone
egzaminem ze znajomości języka polskiego.

W lipcu 1978 r. podjął pracę w Tajnym Archiwum Państwowym w Berlinie
(Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz) jako nadradca archiwalny.

a od 1989 r. jako wicedyrektor. Funkcję tę pełnił do czasu przejścia na emeryturę w 2008 roku. Tu początkowo kierował działem Prusy Wschodnie po 1688, Prowincja Saksonia oraz sprawował nadzór nad zbiorami pieczęci, archiwum filmowym, sporządzaniem mikrofilmów i konserwacją źródeł. Szczególnie zainteresowany był działem Herzogliches Briefarchiv. Zajmował się także działalnością wystawienniczą. Wielki sukces odniosła przygotowana przez niego (wraz z 148-stronicowym katalogiem), otwarta w 1984 r. we Frankfurcie nad Menem, w obecności prezydenta Republiki Federalnej Niemiec, wystawa poświęcona Niemieckiemu Związкови Celnemu.

Dr S. Hartmann był członkiem wielu towarzystw naukowych: J. G. Herder Forschungsrat, Baltische Historische Kommission, Historische Kommission für ost- und westpreussische Landesforschung, Preussische Kommission, Historische Kommission für Niedersachsen und Bremen. Od 1974 r. był naczelnym redaktorem czasopisma „Preussenland” oraz członkiem kolegium redakcyjnego „Zeitschrift für Ostforschung”.

S. Hartmann pozostawił po sobie znaczący dorobek naukowy: cztery monografie, ponad sto siedemdziesiąt artykułów i rozpraw, osiem repertoriów, dziewięć tomów regestów z archiwum książąt pruskich i wschodniopruskich foliantów oraz blisko czterysta recenzji i omówień.

Czynny był nie tylko jako archiwista. Doskonala znajomość źródeł przyniosła obfity plon w zakresie prac historycznych. Dotyczą one głównie dzieł Prus i koncentrują się wokół: ustroju politycznego Prus Wschodnich i Zachodnich, struktury społecznej tych prowincji, pierwszych lat panowania pruskiego w dawnych Prusach Królewskich, pruskich portów morskich, żegluga i handlu morskiego w XIX wieku, sytuacji Żydów w państwie pruskim w XIX stuleciu, wybranych problemów z dziejów miast w XVIII i XIX w. (m. in. Elbląg, Gdańsk, Toruń, Bydgoszcz, Grudziądz, Kwidzyn, Olsztyn, Chelma), polityki celnej. Znaczący był udział S. Hartmanna w opracowaniu części III i IV podręcznika historii Prus Wschodnich i Zachodnich (*Handbuch der Geschichte Ost- und Westpreussens*). W kręgu jego zainteresowań znalazły się również dzieje Dolnej Saksonii, Hesji, Lotaryngii, Slezwik – Holzstyna, a także stosunki prusko – rosyjskie i stosunki prusko – duńskie. Spośród wielu artykułów i wydawnictw źródłowych dotyczących tej problematyki na uwagę zasługuje monografia *Die Beziehungen Preussens zu Dänemark*. S. Hartmann należał do tych historyków o szerokich zainteresowaniach badawczych, których trudno zaszerzegować tylko do jednej specjalności. Na pod-

kreślenie zasługuje, iż jego
Dr S. Hartmann ut
historykami i towarzyst
w polskich czasopismach
Mazursko – Warmiński
Historycznych”, „Poznań
„Gorowskich Zeszytach
Gniezna i Ziemi Gnieźnień
zimowym 2011/2012 pr
pruskich ze szczególnym
S. Hartmann zasłużył
czesnej polskiej nauki hist
sopisma „Der Archivar” i
bek współczesnej polskiej
Elblązanom jest znany
miasta i jako członek Rad
Dr Stefan Hartmann
robie w jednym z berlińsk

kreślenie zasługuje, iż jego publikacje oparte są przede wszystkim na materiale źródłowym.

Dr S. Hartmann utrzymywał liczne kontakty z polskimi archiwistami, historykami i towarzyszami naukowymi. Również swe prace publikował w polskich czasopiśmie naukowych: w „Archeionie”, „Kommunikatach Mazurskich”, „Tekach Gdańskich”, „Mazowskich Studiach Historycznych”, „Poznańskim Roczniku Archiwalno – Historycznym”, „Gorzowskich Zeszytach Naukowych”. Był on także współautorem *Encyklopedii Gniezna i Ziemi Gnieźnieńskiej*. W Akademii Pomorskiej w Słupsku w semestrze zimowym 2011/2012 prowadził wykłady dotyczące stosunków polsko – pruskich ze szczególnym uwzględnieniem panowania Fryderyka II.

S. Hartmann zasłużył się szczególnie na polu prezentacji dorobku współczesnej polskiej nauki historycznej czytelnikowi niemieckiemu. Na łamach czasopisma „Der Archivar” systematycznie publikował artykuły ukazujące dorobek współczesnej polskiej archiwistyki.

Elblązanom jest znany za sprawą tekstów poświęconych dziejom naszego miasta i jako członek Rady Naukowej Rocznika Elbląskiego.

Dr Stefan Hartmann zmarł 8. VII. 2016 r. po kilkumiesięcznej ciężkiej chorobie w jednym z berlińskich szpitali. Pochowany został 21. VII. w Oldenburgu.

[Andrzej Groth]